

ՄԱՐԻՆԻ ԻՏԱԼԱՅԻ

ԵՒ

ՄԱՐՄԱՐԱՑՈՒՄՆ ՄԱՐԻԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆՈՑ

Սոյն հաստատած գաղղիերէն « Զանդես հաւ-
դիսից » կիսամետայ (1898 օգոստոս 1) քերթէն
համատեղեցիք : Ընդարձակագոյն տեղեկու-
քնանց փափաքողը կրնան յիշեալ քերթիւն դիմել,
որոյ սոյն յօդուածն յիշաբէ ընտիր ռժով գը-
րուածք մի է, 20 էջերէ և 12 զմետայ մարմնեց
պատկերներով գարդարեալ : Լուիէի Ֆէրբարս՝
Փոքորագրութեամբ :

ԵՐԱԽԻ մարդը մարդկութիւնը կը
հիանայ՝ եգիպտական Հին մոմիաները տես-
նելով, որոնք մինչեւ առ մեզ հասած և ան-
պակասն մնացած են : Բայց մեծապէս կը
ցախի՝ երբ յիշէ թէ այդպիսի սովնակարեւոր
արհեստ մը կորսուեր է իսպառ :

Շատ գիտնականներ աշխատեցան և փոր-
ձեցին զմտելու՝ Հին ու կորսուած արուեստը
կենդանացնելով, բայց ինչպէս յայտնի է, ոչ
ոչ յաջողեցաւ՝ ի բաց առեալ Հերոնիմոս Սէ-
կաթօ անուամբ իտալացին : Բայց սա ալ
իւր մահուամբ կրկին մահ պատճառեց յի-
շեալ արուեստին, որովհետեւ անվարձ մնա-
լով իւր Հայրենակիցներէ՝ ինքն ալ գաղտնի-
քը չի սորվեցուց այլոց :

Աժմ հրաշագած կը տեսնուք ուրիշ սար-
տեհիացի մը՝ Էֆիգիօ Մարինի, որ կատարելա-
գոյն քան զՀինս կենդանութիւն տուաւ մար-
մնոց՝ մարմարաքանցման ձեռքով անփութ պա-
հելով զանոնք :

Իւր քով կը գտնուին այլեւայլ եղանակաւ
զմուսած և այլեւայլ թուականներ կրող մար-
մնոց անդամներ (որոնցով շատերը 40 տա-
րիէ անելի առաջ զմուսած են), որոնք ամ-
բողջովին անարատ վիճակի մէջ կը գտնուին :
Մի առ մի զանոնք լաւ մի գիտելէ և զննե-
լէ վերջն ալ, բնաւ աննոց վրայ ճեղք մը,
հատու գործիքի նշան չենք տեսներ, այլ
կ'իմացուի միայն՝ որ այլեւայլ բազանիքներ
և լուակցմունքներ գտնուեց մեր տեսած բնական
վիճակին մէջ կը պահեն :

Մարինիի գրութիւնը երեք մասն ունի :
Առաջինը կը կայանայ մարմինները անցողա-
կան (կամ ժամանակաւոր) կաշիացման վի-

ճակի մէջ պահել, երկրորդը՝ քարացուցման
վիճակի մէջ պահել, իսկ երրորդը որ ամե-
նագամանալին է, կը կայանայ՝ մարմինները
իրենց բնական վիճակով, բնական գոնով,
կակղութեամբ և դիրքաթեքութեամբ պա-
հելու մէջ :

1. Առաջին կերպը, « Նդանակ անցողական
զմուսման, կամ վիճակ անցողական կաշիաց-
ման » կ'ըսուի, որովհետեւ այս կերպով պա-
տրաստուած անդամները իրենց սկզբնական
կակղութիւնը, ձեւը, գոյնը, թարմութիւնը,
քանակութիւնը կը վերադառնան՝ եթէ գա-
նոնք՝ մասնաւոր դրութեամբ մը պատարա-
տուած Հեղուկին մէջ դնենք :

Այս եղանակաւ Մարինի ի Փարիզ՝ Նա-
փոլէոն Գի առջեւ՝ եգիպտական սովնակին
մովիայի մը կարծրացեալ կտորին իւր նախ-
նական թարմութիւնը, առաջգահատութիւնը
և մարդկութիւնի անդամ ըլլալու տեղը տուաւ :
Կայսրը շատ զարմացաւ, գովեց իտալացի բնա-
պատմը և վարձատրեց զինքը շքանշանով
մը : Մարինի՝ այս իրեն դրութեամբ գեոքորիշ
շատ փորձեր բրած է՝ ոսկերու և ձեռքերու
վրայ, նշանաւոր Նիլաթոն՝ Նափոլէոնի բժշկին
առջեւ, և որ իւր ձեռագրովով վաւերացու-
ցած է տեսածներուն ստուգութիւնը, և նոյն
տարուան Փարիզու աշխարհագրիսին մէջ ի
ցոյց դրած է գանոնը 1868ին : Վարձեալ
1887ին Միլանու, 1873ին Վեննայի աշխար-
հագրիցի մէջ իւր այլեւայլ գործեր ի ցոյց
դնելով՝ տեսնողաց զարմանքը շարժեց, և
գիտնական աշխարհի գովասանաց արժանա-
ցաւ : Գաղղիացի, իտալացի, գերմանացի, և
այլն, մեծամեծ արուեստագէտներ և բժիշկ-
ներ, ինչպէս O. Sapez, Pacini, Onimus,
Dittel, Brucke, Klob, և այլն, և այլն,
Համբաւաւոր անձինք՝ բերնով և գրով բազ-
մաթիւ ուղերձներ և մաղթանքներ ուղղած
են առ Մարինի, ի վարձ իւր ամենագոտա-
կար ճշտութիւն :

2. Տեղորդ Մարինիի երկրորդ գրութիւնը՝
քարացուցման եղանակն է, որով ամէն տեսակ
մարմիններու մարմարական կարծրութիւն կու-
տայ, նոյն իսկ կակուղ և Հեղուկ նիւթոց՝ ինչ-
պէս արեան :

Իւր աշխատանոցին մէջ զարմանալով տե-
սայ կնոյ՝ կուրծք մը և բազուկ մը, զորս
կարծես արձան մը կտրած ըլլայ՝ այնպէս
կարծրացած են. երկաթէ գաւազանով մը
զարնելով՝ ճիշտ մարմարի ձայն կու տային :
Անշուշտ պիտի չի հաւատալի թէ մարդկային
մարմիններ են, եթէ որդալոր չի տեսնել և
չի զանազանել անոնց կտրուած տեղերուն
վրայ կաւոյ, նեարդից, ոսկրի և երակի մա-
տուքը : Զարմանքս կրկնապատկեցաւ՝ երբ

տեսայ ուղիղ մը, որ մարդուս ամենափափափուկ մասն է, այդ խեղճ կամ վաճաճ մտածութեանց կեդրոնը՝ քարի կտորի մը վերածուած՝ ստոյլին վրայ կը կենար։

Գարձեալ անբացատրելի եղաւ զգացումս՝ երբ «միտտանի սեղանի մը մակերեսոյթը» մարդկային անդամոց քարացեալ կտորներով տարօրինակ կերպով բանուած տեսայ, Հոն արին, ուղեղ, լեարդ, մաղձ, թոք, և ուրիշ տարրեր մոյպդի պէս հիւսուած կը գտնուին. իսկ սեղանին մէջտեղը քարացած գեղեցիկ ձեռք մը կայ, որ շարժական կցուածքով ապարանջան մը կը կրէ և թափանցիկ է։ Չանց չընենք յիշել՝ առ Նափոլէոն Գ. ընծայած ուրիշ միտտանի մը, որ նոյնպէս քարացեալ անդամներով, արեամբ և մաղձով բանուած է։

Այս գիտնական անձինքի գիւտին չորհուրէ՛ կարելի եղած է նաեւ ամբողջ մարմիններ քարացնել. և յիշատի բազմաթիւ օրինակներ կան Նափոլիի գերեզմանատան քանի մը նշանաւոր յիշմներուն մէջ։

3. Բայց ամենէն հրաշալիւ՝ Մարինիի երրորդ դրութիւնն է, որով մարմինը իրենց բնական վիճակին մէջ կը մնաս, և իրենց ճկունութիւնը, գիւրթաթեւութիւնը չեն կորսնցուցներ։ Յիշատի այսու՝ աւելի խորին կերպով կ'ըմբռնենք արուեստագիտին ճարտարութիւնը և հանճարեղ ըլլալը. որովհետեւ այս եղանակով Մարինիի ձեռքը պատրաստուած մարմնոց անդամները և յօդուածները՝ կը ծալուին, երակները, շիղերը, աւիշները, և այլն, այն աստիճանի բնական վիճակի մէջ կը գտնուին, որոնց միայն կարծես հոգի կը պակտի կամ շարժիչ գորութիւն։

Տ. Մարինիի այս կերպով զմտած գիտնէրն՝ բժշկութեան, վիրաբուժութեան անդամազննութեան համար, մեծամեծ նպաստներ կարող են մատուցանել։ Սրբարութեան պաշտօնէից համար ալ շատ մեծ օգուտներ ունի այս գիւտը. որովհետեւ, եթէ ուզուի, վիրաբուժուած դիակները քիչ ժամով ա՛ն ինքեղ վիճակի մէջ կը պահէ՝ քննութիւններ ընելու համար։ Իսկ եթէ ընդհանրանայ ասոր գործածութիւնը և Մարինիի խրախոյս տրուի, այն ատեն անշուշտ մեծ օգուտ պիտի ընէ բժշկութեան և անդամազննութեան պարագայ անձանց, թէ՛ այս եղանակաւ զմտած մարմիններու վրայ ընեն իրենց փորձերը։

Մարինիի դրութիւնը, դեռ շատ աւելի մեծամեծ օգուտներ կրնայ հասցունել մարդկութեան. որովհետեւ ինչպէս ցամաքային, նոյնպէս ծովային կենդանեաց և բուսոց ամբողջ հաւաքածոյներ, իրենց յատուկ գոյններով, ձեւերով անարատ կը պահուին, և կարծես թէ այն ինչ ծովէ դուրս ելած են։ Ասոր

ալ շատ օրինակներ կան համալուար բժշկին քով, որոնց մէջ տեսնելու և քանդանայութեան է՝ իւր ամբողջութեամբ անարատ պահուած ծովամայրը՝ ապակեայ ընդունարանի մը մէջ։

Տ. Մարինիի դրութիւնը իւր բարձրագոյն կէտին հասաւ վերջին գործովն, այսինքն, Գուլիերմո Մանֆրէլլէ Կարդինալին մարմինը զմտելով՝ չորս օրուան մէջ։ Այս բարեխառն անձին դիմաց վրայ՝ կարծես տոգորուած են իրեն յատուկ բարեպաշտութիւնը, որոնք գիրար սերտիւ կ'ողջագուրեն։

Այսքան համառօտ տեսութիւնս յուսանք՝ թէ գէթ գաղափար մը տուաւ արդիւնաշատ անձի մը արժանեաց վրայ, և իւր գիւտին մարդկութեան հասուցած և հասցնելիք նպատակ մասին։ Սակայն դժբախտաբար գիտնականն Մարինի՝ իւր ծերութեան տօնց մէջ անխթան կը գտնուի, տեսնելով որ իւր վատաւոր անկողնի վրէժն, և ցաւօք սրտի կը տեսնէ՝ որ զրեթէ կարեւորութիւն չեն տար իրեն գիւտին, որով ինքն ալ իւր գրութեանց գաղտնիքը՝ իրեն սեփական կը պահէ։

ՆԱՆՈՒՅՍ ՆԱՆՈՒՅՍԵՅ

1. Շարժում լրագրի մէջ (1898, թիւ 56) Խումանյան պաշտօնից վրայ մարմնի լեզուի մասին քննադատական մը կը կարգաւք Գաւեր-Արշալոյսի յօդուածով։ Պատ. յօդուածագիրը իւր քննադատականին վերնագիր դնելով Հայերէնը հաց չի տար. կը գրէ. «... մեր ուսմանակալ եղբայրները արամարհական ակնարկ մը միայն կը նետեն իրենց մայրենի լեզուին վրայ, աւարկելով թէ անպէս բան մըն է, առանց ու եւ գործնական օգտակարութեան... չեն վարարել պատասխանելու գիտողութիւններու — Հայերէնը քիչ պիտի ընենք. հաց չտար Հայերէնը — » ։ Եթէ Հայերէնը իրենց հաց չի տար, բայց իրենց սիրած ազգին միակ մեղուդը կու տայ։ Ե. եթէ հայ պանդուխտը օտար երկրին մէջ Հայադիւն կ'ուզէ պահել, պէտք է պահել իւր մայրենի լեզուն, որ իւր կիսալրօքան էութեան ա՛մենէն ուժեղ նեցուկներէն մին է։

2. Նոր կեանքի (1898, թիւ 17) մէջ կը կարգաւք թէ « Սրբակ Զօպանեան կը շարունակէ իւր ցեղը և իր կատարած գերը Թրան,